

*Варлан О. Ю., магістрант спеціальності «Соціальна педагогіка» НУБіП України (м. Київ)
Кубицький С. О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті НУБіП України, (м. Київ)*

СПЕЦИФІКА ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

У статті розкрито особливості проведення профорієнтаційної роботи з учнями сільської загальноосвітньої школи, запропоновані рекомендації щодо проведення профорієнтаційної роботи.

Ключові слова: профорієнтаційна робота, сільська молодь, принципи, професія, структура, загальноосвітня школа, учень, особистість.

В статті раскрыты особенности проведения профориентационной работы с учениками сельской общеобразовательной школы, предложены рекомендации по проведению профориентационной работы.

Ключевые слова: профориентационная работа, сельская молодежь, принципы, профессия, структура, общеобразовательная школа, ученик, личность.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професійна орієнтація є одним з провідних компонентів загальнолюдської культури, що проявляється у формі турботи суспільства про професійне становлення особистості, у підтримці і розвитку її природних обдарувань, рості професіоналізму з урахуванням особистісних потреб і мотивів. З іншого боку, це цілісна система практичних методів і засобів впливу на особистість з метою забезпечення самостійного й усвідомленого вибору професії, її освоєння та здійснення професійної діяльності [2]. Вчені стверджують, і з цим варто погодитися, що саме професійна орієнтація сприяє ефективному розвитку таких особистісних якостей, як здатність удосконалюватися в професії, готовність переключитися на інші види діяльності, бути професійно і соціально мобільним, заповзятливим, інтелектуально незалежним в умовах сучасного жорсткого ринку праці [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми організації профорієнтаційної роботи з молоддю досліджуються фахівцями різних галузей знань: психологами, педагогами, економістами, медиками, філософами та ін. Це й не дивно: професійна орієнтація є комплексною системою, що включає такі аспекти: психолого-педагогічний і медико-психофізіологічний (за методами вивчення і виховання особистості, її психофізіологічного розвитку, встановлення протипоказань до праці за обраною професією); міжвідомчий (за формами організації); соціальний (зорієнтування особистості на певну систему знань, норм і цінностей, які дають їй змогу в майбутньому

здійснювати професійну діяльність); економічний (необхідність покращання якісного складу трудових ресурсів, підвищення їх продуктивності та якості праці) [1].

Суттєвий внесок у дослідження теоретичних і методичних засад розв'язання проблеми організації профорієнтаційної роботи зробили вітчизняні (Г. Балл, Г. Костюк, В. Моляко, В. Моргун, І. Назімов, Є. Павлютенков, В. Семиченко, В. Сидоренко, В. Синявський, М. Тименко, Б. Федоришин, М. Янцур, О. Ящишин та ін.) та зарубіжні (Н. Захаров, Є. Зеєр, Л. Кондратьєва, К. Платонов, С. Чистякова, С. Фукуяма та ін.) педагоги і психологи. Питання політехнічної освіти, трудового навчання, професійної орієнтації учнів сільського регіону розглядалися такими ученими, як П. Атутов, А. Дьомін, В. Мадзігон, П. Олійник, Д. Сметанін та ін.

Виходячи з цього, **метою статті** є розкрити особливості проведення профорієнтаційної роботи з учнями сільської загальноосвітньої школи з метою переорієнтації цінностей учнів на вибір професій в галузі сільськогосподарського виробництва.

Виклад основного матеріалу. У даний час в сільськогосподарському виробництві налічується більше 100 робочих професій, за якими здійснюється підготовка робітників у сільських загальноосвітніх школах і ПТУ.

Основою професійної орієнтації сільських школярів є загальноосвітня підготовка в обсязі середньої загальноосвітньої школи, політехнічне та професійне навчання, в процесі яких учні отримують необхідні вміння та знання про характер праці та знання про основні

професії сільськогосподарського виробництва. Процес навчання і виховання сільських школярів повинен бути органічно пов'язаний з життям села, практикою землеробів і тваринників. У старших класах сільської середньої школи здійснюється професійне навчання за професіями, які пов'язані з сільськогосподарською місцевістю. Це дозволяє учням з раннього віку пізнавати красу сільськогосподарської праці, полюбити землю і людей, що працюють на ній.

У початкових класах в процесі навчання школярів у доступній формі знайомлять з навколишнім сільськогосподарським виробництвом, пробуджуючи інтерес до нього, формуючи переконання в тому, що праця в нашому суспільстві є громадянським обов'язком людини.

Великими можливостями для проведення профорієнтаційної роботи на цьому етапі мають уроки ознайомлення з навколишнім світом, трудового навчання, природознавства, читання. Програми навчання в середніх і старших класах передбачають ознайомлення школярів з технікою, технологією, економікою та організацією сільськогосподарського виробництва та його основними професіями.

Для успішного вирішення завдань професійної орієнтації учнів сільських шкіл необхідні: глибоке вивчення природознавства, ботаніки, зоології, біології; якісне виконання робіт, які передбачені програмою з сільськогосподарської праці на шкільній навчально-дослідній ділянці, участь у суспільно корисній, продуктивній праці, в роботі гуртків, в екскурсіях на сільськогосподарські виробничі підприємства, в науково-дослідні інститути, на дослідні станції, у зустрічах з передовиками і новаторами сільськогосподарського виробництва.

Враховуючи, що більшість учнів закінчують середню школу і включаються в безпосередню трудову діяльність, робота щодо профорієнтаційного вибору з учнями 9-11 класів повинна носити поглиблений і конкретний характер і підкріплюватися участю школярів у суспільно корисній, продуктивній праці.

У процесі профорієнтаційної роботи учням слід показати, що для працівників сільського господарства у нас в країні робиться багато, щоб поліпшити умови їх праці та побуту.

Для цього слід проводити консультації батькам учнів, щоб вони серйозніше підходили до обрання професії дітьми, змогли б певною мірою допомогти їм у цьому. Для цього, соціальні педагоги рекомендують визначити такі етапи профорієнтаційної роботи зі своїми дітьми (школярами різного віку), як:

1. Початковий (пропедевтичний). Цей етап передбачає ознайомлення дітей у процесі навчальної, позакласної та позашкільної роботи з найпоширенішими професіями, виховання позитивного ставлення до різних видів трудової і професійної діяльності, інтересу до пізнання своєї особистості, формування початкових загальнотрудових умінь і навичок, здатності до взаємодії з іншими особами в процесі діяльності.

2. Пізнавально-пошуковий етап охоплює 5-7-мі класи середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладів і передбачає: формування ціннісних орієнтацій, мотивації самопізнання, установки на власну активність у професійному самовизначенні та оволодінні професійною діяльністю; систематичне ознайомлення з професіями у навчально-виховному процесі; формування умінь самооцінки, самоаналізу з метою усвідомлення власної професійної спрямованості; консультування щодо вибору профілю подальшої освіти, форм трудової підготовки.

3. Базовий (визначальний) етап — 8-9 (8-11) класи — передбачає: вивчення наукових основ вибору професії, класифікаційних ознак професії, вимог професій до людини, основних професійно важливих якостей, правил вибору професії; оволодіння методиками самопізнання, самооцінки, розвитку індивідуальних професійно важливих якостей; формування уміння зіставляти вимоги, необхідні для набуття конкретної професії з власними можливостями та кон'юнктурою ринку праці; створення умов для випробування своїх здібностей у різних видах трудової діяльності; консультування відносно вибору професії та навчального закладу; проведення професійного добору для випускників загальноосвітніх навчально-виховних закладів.

Профорієнтаційну роботу в школі проводять учителі всіх навчальних предметів, класні керівники, інші члени педагогічного колективу та фахівці різних галузей виробництва.

Важливу роль у профорієнтаційній діяльності школярів відіграють факультативні курси.

Системоутворюючим у забезпеченні знань, необхідних для професійного самовизначення учнів, є курс «Вибір професії», який вивчається у 9-х класах загальноосвітніх шкіл. Викладання цього курсу, проведення профдіагностичних обстежень особистості та індивідуальних професійних консультацій, координація профорієнтаційної роботи з учнями покладаються на практичних психологів закладів освіти.

Результат — сформованість особистісно значимого смислу вибору професії, певної професійної спрямованості (професійних намірів і планів оволодіння професією, професійної перспективи), професійне самовизначення учнів, готовність до зміни професійної спрямованості та переорієнтації на суміжні професії, інші види діяльності відповідно до індивідуальних особливостей учнів та результатів профвідбору.

Провідна роль у цій роботі належить класному керівнику. Він протягом тривалого часу, спостерігає за учнями свого класу, вивчає їх індивідуальні особливості, інтереси, здібності й нахили, контактує з батьками, знає виховний потенціал кожної сім'ї. Це дає йому змогу організувати профорієнтаційну роботу на належному рівні. Серед форм такої роботи найефективнішими, що виконують класні керівники є: екскурсії, зустрічі з фахівцями, колишніми випускниками, вечори, диспути, конференції, класні години, заняття в гуртках, факультативи, що дає їм змогу спостерігати за розвитком у школярів професійних інтересів.

Поряд із загальними відомостями про стан та шляхи розвитку сільського господарства, одержуваними школярами від уроків природознавства, історії, бесід, зустрічей, значне місце має зайняти ознайомлення з різними професіями, особливо з тими, які необхідні для даного економічного району. При цьому важливо роз'яснити учням наступне: зміст праці, вимоги професії до людини і можливості творчого прояву особистих якостей; умови праці, його організація і оплата.

У професійній освіті учнів велику роль відіграють такі позашкільні заходи, як «День відкритих дверей» і «Фестивалі професій», які проводяться спільно з представниками базових господарств [4].

Проте, під час орієнтації учнів на конкретну професію можливі такі помилки, як: поділ професій на «престижні» й «непрестижні»; ототожнення навчального предмета з професією; перенесення ставлення до людини - представника професії на саму професію; вибір професії під чийсь впливом; застарілі уявлення про характер праці у сфері матеріального виробництва.

Щодо вирішення даної проблеми, можна дати такі поради:

1. Сучасний стан соціально-культурного життя та рівень освіти дітей та підлітків, що проживають в сільській місцевості, є далеко незадовільним та потребує негайного покращення. Оскільки наша країна не зможе існувати без розвитку села.

2. Для поліпшення стану справ в освітянській галузі та сприянню молодим людям на селі у здобутті високоякісної сучасної освіти необхідно:

- забезпечити стабільне функціонування сільських шкіл та професійно-технічних навчальних закладів сільськогосподарського профілю;

- розвивати розгалужену, доступну для кожної дитини систему навчальних закладів;

- організувати належне матеріальне і кадрове забезпечення;

- розширити мережу нових форм навчання, зокрема ліцеїв, гімназій, колегіумів у сільській місцевості;

- сприяти процесу комп'ютеризації сільських навчальних закладів, їх доступу до Інтернету;

- удосконалити систему позанавчальної виховної роботи в сільських навчальних закладах різного рівня з метою розвитку особистості учнів, їх громадянського, патріотичного виховання;

- сприяти застосуванню ефективних засобів та технологій пошуку, навчання, виховання і самовдосконалення обдарованих сільських дітей та молоді, створенню умов для гармонійного розвитку особистості;

- забезпечити доступність для сільської молоді якісної вищої освіти, поліпшити систему кредитування на здобуття освіти, цільового направлення молоді села на навчання до вищих навчальних закладів;

- сприяти залученню сільської молоді до наукової і науково-технічної діяльності, створенню системи підтримки молодих учених, які вивчають проблеми села;

- здійснювати заходи з профорієнтації сільської молоді щодо набуття професій,

пов'язаних з виробництвом, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції;

- провести зміни у професійно-кваліфікаційній структурі підготовки фахівців, здатних організувати виробництво продукції рослинництва і тваринництва і працювати у нових соціально-економічних умовах, в умовах приватної власності на землю.

3. Важливим напрямом реалізації державної молодіжної політики на селі є розв'язання проблем зайнятості молодих людей, захист їх від безробіття, розвиток трудової активності, зокрема підприємницької діяльності молоді. Щоб досягнути успіху в цьому напрямі, автори пропонують, найближчим часом:

- досягнути впровадження гарантованого забезпечення молодих людей першим робочим місцем, стимулювати роботодавців щодо створення додаткових робочих місць для сільської молоді;

- запровадити механізм державної підтримки розвитку молодіжного фермерства та молодіжного підприємництва в сільській місцевості;

- розробити та впровадити відповідні програми, освітні проекти для сільської молоді щодо стимулювання підприємницької діяльності;

- впровадити систему громадських робіт для сільської молоді, підтримати рух трудових об'єднань молоді на селі, здійснити їх залучення до сільськогосподарського виробництва;

- зорієнтувати мережу служб працевлаштування для молоді на сприяння забезпечення їх роботою;

- залучити сільську молодь до створення системи відпочинку громадян на базі особистих підсобних господарств (сільський зелений туризм).

4. Успішна реалізація державної молодіжної політики на селі вимагає поліпшення соціально-побутових умов життя та соціального становлення молодих людей, розширення державної системи соціального захисту і соціальної допомоги різним категоріям сільської молоді, залучення до цієї роботи громадських організацій. На думку авторів, це передбачає:

- удосконалення системи сезонного оздоровлення сільських дітей і молоді з метою охоплення всіх, хто цього потребує, поліпшення умов і якості оздоровлення;

- підвищення якості щорічного медичного обстеження, забезпечення

суцільної диспансеризації всіх молодих громадян і неповнолітніх на селі;

- створення кращих можливостей для повноцінного навчання, праці, відпочинку, творчого і фізичного розвитку, соціалізації молодих інвалідів, що проживають на селі;

- створення умов для соціальної психолого-педагогічної, медичної, правової підтримки і реабілітації підлітків та молоді з девіантною поведінкою, зокрема шляхом їх залучення до роботи в молодіжних громадських організаціях, участі у фізкультурно-спортивних, туристичних, інформаційних, розважальних програмах і заходах, таборах праці та відпочинку, молодіжних трудових загонів;

- розширення мережі спеціалізованих служб «Мобільний консультативний пункт соціальної роботи в сільській та гірській місцевості», впровадження в країні системи сільських центрів соціальних служб для молоді.

5. З метою укорінення в свідомості сільської молоді загальнолюдських моральних цінностей, виховання патріотизму та поваги до історичної спадщини українського народу, поліпшення організації змістовного дозвілля, формування здорового способу життя молодих людей автори пропонують:

- активно залучати молодь села до відзначення державних, народних та традиційних свят, удосконалення проведення заходів, присвячених визначним подіям, ювілейним датам вітчизняної історії;

- сприяти діяльності державних та громадських організацій у сфері формування здорового способу життя молоді, збільшенню чисельності сільської молоді, залученої до занять фізичною культурою, спортом, туризмом;

- більше уваги приділяти пропагуванню кращих здобутків національної культури, посиленню підтримки професійної та самодіяльної художньої творчості, діяльності об'єднань, клубів за інтересами, фольклорних народних колективів, ширше залучати до них сільську молодь;

- посилити інформаційно-просвітницьку, пропагандистську роботу у сфері правового виховання дітей та молоді за місцем проживання, навчання та роботи.

6. Враховуючи те, що становлення громадянського суспільства на селі неможливе без активної участі молоді в цьому процесі, найближчим часом необхідно здійснити низку заходів, які сприяли б

формуванню активної життєвої позиції молодих людей, розширенню, консолідації, структуруванню молодіжного руху на засадах державності та єднання української нації, орієнтації молодіжних організацій на вирішення за активної підтримки органів влади конкретних соціальних проблем сільської молоді. Здійснення цих заходів, вважають автори, має відбуватися у напрямі:

– сприяння залученню молодих людей до діяльності громадських молодіжних і дитячих організацій на селі;

– організаційної та фінансової підтримки на конкурсній основі програм, проектів молодіжних і дитячих громадських організацій, що спрямовані на соціальний розвиток молодих людей;

– сприяння розвитку волонтерства на селі;

– зміцнення соціального партнерства між органами державної влади та молодіжними і дитячими громадськими організаціями стосовно розробки і реалізації рішень з питань державної політики щодо дітей та молоді;

– удосконалення практики надання об'єднанням молоді та дітей у пільгове або безоплатне користування приміщень, споруд та іншого майна, необхідного для здійснення їх статутної діяльності.

Висновки. Вибір професії для кожної молодої людини – це вибір свого місця в

житті, подальшого шляху навчання і праці. Профорієнтаційна робота повинна здійснюватися на всіх вікових етапах, але саме період ранньої юності є найбільш чутливим для формування готовності учня до професійного самовизначення.

Отже, профорієнтаційна робота в середніх загальноосвітніх навчальних закладах – це не тільки вирішення нагальних соціальних проблем найближчого майбутнього, а й важливий внесок у подолання гострих соціальних проблем сьогодення нашої держави. Тому, підготовка молодого покоління до професійної діяльності одне з найважливіших завдань суспільства. Ефективне вирішення даної задачі пов'язане з постійною кропіткою працею психологів, педагогів, медиків та ін. Світовий досвід профорієнтаційної діяльності показує, що тільки комплексний підхід до вирішення даної проблеми забезпечує успішне її вирішення.

Профорієнтаційна робота повинна служити одній меті – активізувати учня, сформувавши у нього прагнення до самостійного вибору професії з урахуванням отриманих знань про себе, своїх здібностей та перспективи їх розвитку. В цьому йому повинні допомогти батьки, вчителі, а також велику роль повинен відіграти соціальний педагог!

Література

1. Брюшенков И.Б. Организационно-педагогические условия профессиональной ориентации старшеклассников средствами социально-культурной деятельности : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук. : спец. 13.00.04 – теория и методика профессионального образования / И.Б. Брюшенков. – Тамбов, 2009. – 20 с.
2. Енциклопедія освіти / академія педагогічних наук України, гол. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Катерина Островська. Професійні навички тут важать більше, аніж диплом / prof.osvita.org.ua.
4. Клімов О.О. Як вибрати професію / О.О. Клімов. – М.: Просвещение, 2004.

Varlan A., magistrant

Kubitskiy S., candidate of pedagogical sciences

THE SPECIFICITY OF VOCATIONAL WORK WITH PUPILS OF SECONDARY SCHOOLS IN RURAL AREAS

The article describes the features of vocational work with students in rural secondary schools offered recommendations for career guidance.

Choosing a profession for every young person - a selection of their place in life, the future path of study and work. Professional orientation should be carried at all ages and stages, but it is the period of early adolescence is the most sensitive to form of readiness of the student to the professional self.

Professional orientation should serve one purpose - to enhance learner to form in his quest for an independent career choices in light of the knowledge of themselves, their abilities and their development prospects. In so doing, it should help parents, teachers, and should play a major role social teacher!

Keywords: vocational work, rural youth, principles, profession, structure, school, student, person.